

А. Абрамовська,

аспірант кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства
Національного університету «Одеська юридична академія»

БАНКІВСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПОНЯТТЯ ТА ПРИНЦИПИ

Зростаючий інтерес до фінансових проблем Європейського Союзу обумовлений тим, що європейська банківська система зазнала масштабну фінансову кризу, у зв'язку з чим зупинилося економічне зростання Союзу і з'явилося безліч проблем, які необхідно негайно вирішити для подальшого нормального функціонування Союзу. Безумовно, банківська система Європейського Союзу має велике значення в сучасній світовій ринковій економіці, адже всі зміни, що відбуваються в національних банках країн-членів, так чи інакше відображаються на всій економіці ЄС. Правильна організація банківської системи необхідна для нормального функціонування господарства країн-членів і господарства Європейського Союзу в цілому. Враховуючи сьогоденне становище, планується повна реорганізація банківської системи та її структури в Європейському Союзі, щоб повернути довіру до економічної політики Європи.

Питання банківського права та банківської діяльності Європейського Союзу досліджувалося такими юристами, як В. П. Воронін, М. Грюсон, А. А. Делінський, Н. Ю. Ерпильова, А. Ю. Казак, І. А. Продченко, Р. М. Торшхоев, та іншими, які досить ґрунтовно досліджують зазначене поняття та принципи європейської банківської діяльності.

Європейське банківське право є галуззю права Європейського Союзу і становить собою комплекс норм, що регулюють відносини у сфері банківської діяльності, банківських операцій та правовий статус кредитних організацій на єдиному ринку. Під терміном «банківське право Європейського Союзу» мається на увазі комплексна галузь права Європейського Союзу, яка стосується

області права Союзу, сформульованої у ході законотворчої діяльності держав-членів, інститутів та інших органів управління ЄС [1, 149]. Під банківським правом А. А. Вишневський розуміє ту частину права Європейського Союзу, яка спрямована на регулювання сфери банківської діяльності [2, 12]. Згідно з іншим підходом, банківське право є галуззю публічного права, яка регулює торговельний оборот, підприємницьку діяльність та надання банківських послуг [3, 14].

Предметом регулювання банківського права є група суспільних відносин, що виникають у процесі формування і діяльності банків та інших кредитних організацій банківської діяльності [4, 3]. Банківське право також регулює майнові відносини, що виникають між банком і клієнтурою, пов'язані з депозитом грошових та інших засобів, наданням кредитів та укладенням торговельних угод. Банківська діяльність Європейського Союзу регулюється установчими договорами, директивами, регламентами, рішеннями, вказівками Європейського центрального банку, адже зі створенням Європейського Союзу виникла необхідність регулювання банківської діяльності. Слід зазначити, що банківська діяльність в різних країнах має свої відмінності і характерні особливості, які у свою чергу можуть бути обумовлені різними обставинами, наприклад рівнем економічного розвитку країни. Проте країни, які входять до складу Європейського Союзу, прагнуть до міжнародного співробітництва у фінансовій, банківській та економічній сфері, що свідчить про відмінності між державами-членами в банківській сфері, які повинні бути зведені до мінімуму,

бо значні відмінності можуть заважати стабільності Європейського Союзу в цілому. Однак навіть найбільш розвинені економічно країни — члени Союзу зіткнулися з проблемами модернізації. Виходячи з цього процес інтеграції є дуже важливим, з його допомогою і зусиллями держав-членів відбулося зближення банківських систем та уніфікація банківського законодавства в ЄС.

Ідея розвитку співробітництва країн-членів у сфері регулювання банківської діяльності вперше була зазначена ще в Римському договорі 1957 р. і в Єдиному Європейському Акті 1986 р. Саме вони і задали основні напрямки та принципи співробітництва держав-членів у сфері банківського регулювання. Інтеграція норм права Європейського Союзу в національні системи держав-членів вплинула на розвиток і формування правового регулювання банківського права Європейського Союзу. Починаючи ще з 1960 р., держави — члени Європейського Економічного Співтовариства почали перші спроби створити єдиний ринок фінансових і банківських послуг. Першим кроком до його створення стало прийняття Директиви 1973 р. «Про імплементацію Спільної програми на користь банків та інших кредитних інститутів». У наш час значення цієї Директиви зведено до мінімуму, проте вона вплинула на наслідки регулювання банківської діяльності в країнах Європейського Союзу. Відносно єдиного ринку, слід зауважити, що він є важливою опорою у сфері економіки та банківського права Європейського Союзу, а також охоплює сферу без внутрішніх кордонів, в якому свобода пересування товарів, осіб, послуг і капіталу гарантована відповідно до положень Договору про функціонування Європейського Союзу [5, 319]. Таким чином, основні завдання економічної інтеграції 60-х років були запозичені з Римського договору, вони стосувалися створення митного союзу, створення Єдиного Європейського ринку (завдяки якому буде дозволено вільне переміщення осіб, товарів, послуг і капіталів на території Європейського Союзу) і розвитку спільної сільськогосподарської

політики [6, 175]. У сфері регулювання банківської діяльності цілями інтеграції є:

- забезпечення стабільності Європейської системи центральних банків і банківських систем держав-членів;
- створення умов для вільного надання банківських послуг та ефективності банківського контролю в Європейському Союзі.

Відзначимо, що значний вплив на формування системи правового регулювання банківської діяльності в Європейському Союзі надали особливості правового порядку Європейського Союзу, які полягають у високому ступені інтеграції норм права Союзу в національні правові системи держав-членів. Банківське право Європейського Союзу забезпечує регулювання банківської діяльності на території Союзу. У свою чергу, банківська діяльність Європейського Союзу полягає у проведенні банківських операцій, спрямованих на здійснення банками функцій, які входять до їх повноважень.

На думку А. А. Вишневського, банківська діяльність Європейського Союзу ґрунтується на наступних принципах: свободи надання послуг, свободи установи, взаємного визнання, контролю країни установи, єдиної ліцензії.

Перший із цих принципів — це принцип свободи надання послуг. Свобода надання послуг є однією з основних свобод поряд зі свободами руху осіб, товарів і капіталів, передбачених Римським договором 1957 р., і реалізується завдяки створенню єдиного внутрішнього ринку Європейського Союзу. Згідно з п. 2 ст. 51 гл. 3 «Послуги» частини III Договору про Європейський Союз, «лібералізація банківських та страхових послуг, пов'язаних з рухом капіталу, здійснюється відповідно з лібералізацією руху капіталів». Повноцінне правове регулювання банківських послуг в Європейському Союзі неможливо без визначення порядку створення доступу до ринку, реорганізації та ліквідації кредитних і страхових організацій, взаємного визнання їх правоздатності та усунення дискримінаційних обме-

жень залежно від установи. Це свідчить про те, що правовий режим надання банківських послуг тісно пов'язаний зі свободою пересування юридичних осіб. Такий взаємозв'язок і взаємозалежність свободи установи і свободи надання послуг, найбільш яскраво виражені саме у сфері банківських відносин. Лібералізація банківських та страхових послуг, пов'язаних з рухом капіталів здійснюється відповідно до положень, що регулюють рух капіталів. Таким чином, правовий режим надання банківських послуг безпосередньо пов'язаний зі свободою установи.

Таким чином, ми перейшли до розгляду другого принципу банківської діяльності ЄС. Свобода установи — це свобода індивідуальної підприємницької діяльності, свобода створення підприємств і управління ними. Свобода пересування осіб також пов'язана зі свободою установи. У рамках цієї свободи під «особами» розуміються не тільки громадяни держав — членів Європейського Союзу, але і компанії та фірми, якщо їх місцезнаходження, центральне управління і основна діяльність знаходяться на території Європейського Союзу. Щодо банківської діяльності, свобода установи стосується відкриття кредитними організаціями філій та представництв, створення дочірніх компаній, а також ліцензійного порядку здійснення банківських операцій в державах — членах Європейського Союзу. Відповідно до Договору про заснування Європейського Союзу, заборонено будь-яке обмеження вільного переміщення капіталу між державами — членами Європейського Союзу та третіми країнами. Свобода установи являє собою право займатися самостійною підприємницькою діяльністю на території держав — членів Європейського Союзу, в тому числі шляхом створення юридичних осіб. Свобода установи складається з двох основних компонентів: а) свободи пересування підприємств і б) свободи установи юридичних осіб та інших форм, які не є юридичними особами. Свобода установи включає в себе право починати і продовжувати діяльність в якості особи,

що займається самостійною підприємницькою діяльністю, а також створювати підприємства і керувати ними. Свобода установи передбачає діяльність, яка прямо або посередньо пов'язана з перенесенням місця знаходження компанії за кордон або створенням за кордоном дочірньої компанії.

Третім принципом банківської діяльності Європейського Союзу є принцип взаємного визнання, який спрямований на надання рівних можливостей для банків, заснованих у різних державах — членах Європейського Союзу, під час здійснення своєї діяльності на території будь-якої держави — члена Європейського Союзу. Завдяки даному принципу уповноважені органи країни перебування кредитного інституту або його філії визнають вимоги, які були встановлені для кредитного інституту законодавством в країні її установи, і зобов'язуються утримуватися від нав'язування такому кредитному інституту додаткових стандартів, які існують для кредитних інститутів, заснованих у країні перебування даного кредитного інституту. У Європейському Союзі існує встановлений перелік видів діяльності кредитних установ, що підлягають взаємному визнанню між державами-членами:

- 1) надання кредитів;
- 2) фінансовий лізинг;
- 3) прийом депозитів та інших коштів на зворотній основі;
- 4) послуги з переказу коштів;
- 5) випуск та обслуговування платіжних засобів;
- 6) надання гарантій і порук;
- 7) торгівля за власний рахунок або за рахунок клієнтів;
- 8) участь у випуску цінних паперів та надання послуг, пов'язаних з даним випуском;
- 9) надання підприємствам консультацій щодо структури капіталу, промислової стратегії та пов'язаних з цим питань, а також надання консультацій та послуг щодо злиття і придбання підприємств;
- 10) посередництво на міжбанківських ринках;
- 11) управління портфелем цінних паперів.

Наступним принципом є принцип контролю країни установи, який тісно пов'язаний з принципами взаємного визнання і принципом єдиної банківської ліцензії. Даний принцип було покладено в основу Другої банківської Директиви 89/646/ЄЕС від 15 грудня 1989 р. відносно угод, законів, підзаконних актів, які стосуються початку і здійснення діяльності кредитних установ та внесення змін до Директиви 77/780/ЄЕС. Зазначений принцип відноситься до банківського нагляду за діяльністю філій кредитних установ, які отримали ліцензію на території держав — членів Європейського Союзу.

Останнім принципом є принцип єдиної банківської ліцензії, заснований на доктрині принципу взаємного визнання, під яким слід розуміти поширення дії національної банківської ліцензії однієї держави-члена на всю територію Європейського Союзу. Таким чином, банківська ліцензія, яка була отримана на території будь-якої держави-члена, повинна визнаватися у всіх інших державах — членах Європейського Союзу органами банківського нагляду.

Спираючись на аналіз проведених досліджень, можна зробити висновок, що процес розвитку банківської діяльності Європейського Союзу — це політика держав-членів, спрямована на зміцнення і гармонізацію європейського права. З часів початку еволюції банківської діяльності Європейського Союзу дана галузь зазнала безліч змін і перетворень. Важливим поштовхом стало створення єдиного ринку Європейського Союзу, що спричинило безліч змін у сфері економіки та банківського регулювання. Слід відзначити, що банківське право відіграє важливу роль у системі правового регулювання економіки Європейського Союзу, саме тому у світі останніх подій і економічних проблем в Європейському Союзі необхідне прийняття заходів та реорганізації банківської сфери Європейського Союзу.

Ключові слова: Європейський Союз, банківське право, банківська

діяльність, принципи банківської діяльності, єдиний ринок.

Стаття присвячена дослідженню банківського права та банківської діяльності Європейського Союзу, а також різним підходам до його розуміння з точки зору різних вчених. Стаття визначає наступні принципи банківської діяльності Європейського Союзу: принцип свободи установи, принцип свободи надання послуг, принцип взаємного визнання, принцип контролю країни установи та принцип єдиної ліцензії.

Статья посвящена исследованию понятия банковского права и банковской деятельности Европейского Союза, а также в ней рассмотрены различные подходы к его пониманию с точки зрения разных ученых. Статья определяет следующие принципы банковской деятельности Европейского Союза: принцип свободы учреждения, принцип свободы предоставления услуг, принцип взаимного признания, принцип контроля страны учреждения и принцип единой лицензии.

The article is devoted to research the definition of EU banking law and banking activity in the EU, as well as different approaches for its understanding from the point of view of different scientists. Next principles of EU banking activity are defined: freedom of establishment, freedom to provide services, mutual recognition, home country control and single license.

Література

1. *EU Economic Law / O. K. Vishnyakov, Y. V. Yulinetskaya (ed.) ; National University «Odessa Academy of Law». — Odessa : Yurydychna literatura, 2011. — 312 p.*
2. Вишневский А. А. *Банковское право Европейского Союза : учеб. пособие / А. А. Вишневский. — М. : Статут, 2000. — 388 с.*
3. *Банківське право ЄС : навч. посіб. / Є. Л. Прокопенко, Б. М. Криволапов ; Представництво Європ. Коміс. в Україні.*

- К. : ІМВ КНУ ім. Тараса Шевченка, 2004. — 136 с. — (Право ЄС ; № 9).
4. *Международное банковское право : учеб. пособие / Н. Ю. Ерпылева.* — М. : Дело, 2004. — 480 с.
5. *Европейское финансовое право: на примере применения в Германии и Великобритании = European Law of Finance. German and British Transpositions in Context : учеб.-метод. пособие / Херрманн Харальд, Эммерих-Фриче Ангелика, Матерн Изабель, Унглауд Клаудиа ; ред.: Херрманн Харальд, Эммерих-Фриче Ангелика.* — Минск, 2010. — 319 с.
6. *Understanding the European Union: A Concise Introductionю — 2nd ed. / John McCormick.* — St. Martin's Press, 1999. — 251 p.